

Spolupráce AV ČR, vysokých škol a podnikatelské sféry

Jiří Drahoš, předseda AV ČR

Vážený pane premiére, vážený pane ministře, vážení hosté, dámy a pánové,

dovolte mi, abych nejprve poděkoval za pozvání na dnešní Výroční zasedání, a abych zdůraznil, že si tohoto pozvání vážím. Vážím si toho o to více, že v nelehké situaci Akademie věd v roce 2009 řada podpůrných hlasů zaznívala právě od kolegů a přátel z univerzitního prostředí. Velmi oceňuji i fakt, že spolupráce s vysokými školami byla v procesu přeměn Akademie věd významně rozšířena. Že je takováto spolupráce možná a oboustranně prospěšná, dokumentuje nejlépe našich 53 společných pracovišť i řada společných aktivit v rámci programů center základního i aplikovaného výzkumu. Jak je patrné z následujícího obrázku partnerství Akademie věd a vysokých škol je podloženo dlouhodobou spoluprací prakticky ve všech regionech České republiky, kde působí veřejnoprávní vysoké školy.

Stále se rozšiřující spolupráci mezi Akademií věd a vysokými školami lze dobře ilustrovat i na společných publikačních výstupech. U společných prací ústavů Akademie věd a vysokých škol je podíl obou partnerů na jednotlivých výsledcích rozdílný, a to někdy i výrazně, což je dáno kupříkladu specifičností oboru nebo seskupením ústavů Akademie věd v určitém regionu. Na příkladech některých vysokých škol vybraných podle počtu záznamů v databázi „Web of Science“ lze však ukázat, že za poslední pětileté období se počet společných publikací zvýšil zhruba o polovinu (výjimečný výsledek Univerzity Palackého je třeba přičíst vlivu nízké srovnávací základny). Tyto výsledky zároveň jednoznačně ukazují, že partnerství Akademie věd a vysokých škol v žádném případě nezakládá tendenci vedoucí k duplicitě výzkumu, nýbrž jde naopak o pozitivní příklad využití synergických efektů plynoucích ze vzájemné spolupráce.

Podíváme-li se dále na výsledky akademické sféry v databázi WoS, pak z grafu je vidět, že v České republice se rok od roku zvyšuje absolutní počet článků publikovaných v impaktovaných časopisech. Hlavním měřítkem úspěšnosti a relevance těchto nových poznatků vědy a výzkumu jsou však především citace daného článku či vědecké publikace, které svědčí o rozhodujícím vlivu na produkci a šíření nových vědeckých a technologických znalostí. Z tohoto hlediska vnímám jako velmi pozitivní, že se počet citací ve sledovaném období zvýšil o 80%, což v mezinárodním srovnání představuje více než dvojnásobnou dynamiku růstu, jak je zřejmé z následujícího grafu.

Na tomto místě bych nechtěl konfrontovat výkonnost Akademie věd a vysokých škol, nicméně na následujícím snímku bych rád alespoň ukázal, že za roky 2000-2008 se vysokoškolský výzkum podílel 52 % na celkovém počtu publikací v ČR, což představuje 45 % podíl na celkovém počtu citací v ČR. V absolutním vyjádření jde o zhruba 36 tisíc prací a 186 tisíc jejich citací. Pracoviště AV ČR se ve stejném období podílela 37 % na celkovém počtu publikací v ČR s počtem cca 26 tisíc prací. S počtem citací ve výši 183 tisíc to však představuje již 43 % na celkovém počtu citací v ČR.

Výsledkem společného úsilí vysokých škol, Akademie věd a samozřejmě i dalších aktérů v oblasti vědy a výzkumu v uplynulých letech je fakt, že od roku 1997 docházelo k průběžnému nárůstu relativního citačního indexu článků vzniklých v ČR a to až na hodnotu 0,94 v roce 2007, jak ukazuje následující graf. To znamená, že výsledky produkované vědeckou komunitou České republiky již téměř dosahují průměrné světové citovanosti – tj. hodnoty 1 (pro srovnání uvádím, že ze zemí evropské sedmadvacítiky dosáhl relativní citační index nejvyšší hodnoty v Dánsku - 1,66).

Mimo jiné i tak se potvrzuje, že právě spolupráce Akademie věd a vysokých škol vytváří nezbytné synergické efekty pro rozvoj vzdělanosti a vědy v České republice a zároveň přispívá k efektivnímu zhodnocení vložených veřejných prostředků zcela v duchu teze Wilhelma von Humboldta, že „mezi univerzitami a akademiemi by mělo docházet k živé výměně a plodné konkurenci“. Je tedy zřejmé, že toto institucionální uspořádání vědy a výzkumu v ČR, jenž se opírá o koexistenci a spolupráci vysokých škol a pracovišť Akademie věd, je třeba nadále posilovat.

Dámy a pánové, tímto konstatováním bych mohl svoje stručné vystoupení zakončit, nicméně mi dovoluji, abych ještě upozornil na významnou konsekvenci, která z výše uvedeného vyplývá: přestože nabídka kvalitních vědeckých výstupů akademické sféry ve sledovaném období v ČR významným způsobem rostla, nesečkala se s adekvátním zájmem a poptávkou z průmyslové sféry.

V této souvislosti si dovoluji zmínit hodnocení současného stavu ze strany Hospodářské komory ČR, která upozornila na fakt, že řada velkých domácích podniků je součástí nadnárodních společností, které v ČR nemají zájem rozvíjet své aktivity a spolupracovat v oblasti vědy a výzkumu. Na druhé straně českým malým a středním podnikům chybí vlastní produkty uváděné na trh pro konečného spotřebitele, většinou jsou subdodavateli výrobců, kteří kompletují finální produkty a tyto uvádějí na trh. Těmto podnikům tak schází kontakt se zákazníkem, znalost trhu a jeho inovační potřeba. Toto hodnocení potvrzují i data z následujícího grafu, ze kterých je zřejmé, že v ČR technicky inovovala v období 1999–2008 víceméně třetina podniků. V Německu však podíl podniků s tímto typem inovace dosahuje dvojnásobných hodnot (63 % v roce 2006), jak je patrné z dalšího snímku. Zaměříme-li se pouze na produktové inovace v členění nové na trhu a pro podnik, pak z dalšího grafu je vidět, že podíl inovujících podniků klesá v celkovém vyjádření na méně než čtvrtinu (23 %) a v klíčovém segmentu produktů nových na trhu dokonce na hodnoty kolem 14% (respektive 17 % u produktů nových pouze pro podnik), tj. méně než pětinu. Otázkou tedy je, do jaké míry jsou veřejné prostředky na přímou podporu inovací využívány efektivně?

Situaci komplikuje i skutečnost, že tuzemské podnikatelské subjekty ve většině případů nejsou kapitálově natolik silné, aby dokázaly významněji ovlivnit praktické využití výsledků vědy a výzkumu. Zajištění financování ze strany bank je iluzorní, jelikož pro ně jsou tyto investice spojeny s vysokým rizikem návratnosti a český kapitálový trh bohužel není dostatečně rozvinutý. Z výše uvedeného je zřejmé, že jedinou smysluplnou cestou ke zvýšení inovačního potenciálu ČR je podpora spolupráce mezi akademickou a podnikatelskou sférou vhodně zvolenými nástroji tvořenými mj. z veřejných zdrojů a současně vytvoření zajímavých podmínek pro soukromé investory rizikového kapitálu.

Přestože tyto dva světy spolu komunikují jen velmi obtížně, a to také z důvodu naprosto odlišných motivací, jsem přesvědčen, že daňovými stimuly a vhodnými finančními nástroji lze oboustranně prospěšné kontakty pozitivně ovlivňovat. Je třeba tedy přesněji definovat tyto daňové a finanční nástroje. Může jít například o úpravu daňových předpisů tak, aby motivovala podniky k nákupu výzkumných a vývojových služeb od externích subjektů, včetně vysokých škol a veřejných výzkumných institucí; bohužel současné daňové předpisy motivují podniky k investování do výzkumu a vývoje pouze uvnitř firmy. Jinou formou může být podpora činnosti seed fondů, fondů rizikového kapitálu, využívání inovačních voucherů, atd. Touto cestou lze nakonec dosáhnout i toho, aby byly na obou stranách zajištěny, a to pokud možno přirozenou cestou, žádoucí synergické efekty, aby se přirozené komunikační problémy dařilo odstraňovat a aby tak docházelo k prakticky založenému dialogu, který je nutným předpokladem pro zvýšení inovační výkonnosti ČR. Moderování a vytváření konkrétních podmínek pro tento potřebný dialog, je podle mého soudu, také významnou příležitostí pro působení jak vlády ČR, tak také legislativních iniciativ.

V úplném závěru mi dovoluji připomenout, že věda a vzdělávání se v našich podmínkách opírají o ústavně zaručené svobody, které jsou prakticky naplňovány díky existenci svobodné soustavy vysokých škol a pracovišť Akademie věd. Připomenutím této základní charakteristiky našeho systému chci zdůraznit, že určující roli hraje v jeho rámci svobodné hledání výzkumných a badatelských orientací. To, a nic jiného, umožňuje, aby vzdělávací a výzkumné instituce byly ohnisky tvořivosti a kritického myšlení, z nichž se tyto kompetence šíří dál do ostatních oblastí lidských aktivit – podnikání, politiky, kultury a samozřejmě i technického vývoje. Jsem přesvědčen, že vztah akademické a komerční sféry je třeba založit na oboustranně vhodných a dlouhodobých motivacích, řadu z nich jsem již konkrétně zmínil, jejichž uplatnění přinese ve výsledku trvalý prospěch a užitek především České republice a jejím občanům.